

Udskrift af Tjenestemandshøjesterets dom af 8. juni 2021

I sag nr. 2019-690

AC v/Hovedorganisationen af Officerer i Danmark,

CO10 v/Centralforeningen for Stampersonel

og

OA0 v/Hærens Konstabel- og Korporalforening

(advokat Jeppe Wahl-Brink)

mod

Forsvarsministeriets Personalestyrelse

(advokat Jonatan Cohn)

Dommere: Anne Braad, Janni Christoffersen, Camilla Lindqvist, Kåre Mønsted, Dan Richardsen, Oliver Talevski (retsformand) og Niels Tønning.

1. Indledning

I 2012 blev Grønlands Kommando og Færøernes Kommando lagt sammen under navnet Arktisk Kommando. Samtidig blev hovedkvartererne i Grønødal (Grønlands Kommando) og Mørkedal (Færøernes Kommando) lukket, og den fælles kommando fik hovedkvarter i Nuuk. Forud for sammenlægningen var medarbejdere, der var udstationeret til Grønlands Kommando, omfattet af den såkaldte grønlandsaftale fra 2001 om godtgørelse af udgifter til kost og logi mv. under udstationering til bl.a. Grønlands Kommando, der indeholder en nedsat time- og dagpengesats sammenlignet med den generelle tjenesterejseftale.

Sagen angår, om grønlandsaftalen finder anvendelse på de medarbejdere, der er udstationeret til Arktisk Kommando i Nuuk.

2. Parternes påstande

Klagerne, AC v/Hovedorganisationen af Officerer i Danmark, CO10 v/Centralforeningen for Stampersonel og OAO v/Hærens Konstabel- og Korporalforening, har nedlagt påstand om, at Forsvarsministeriets Personalestyrelse skal anerkende, at grønlandsaftalen ikke finder anvendelse på udstationerede medarbejdere ved Arktisk Kommando.

Indklagede, Forsvarsministeriets Personalestyrelse, har påstået frifindelse.

3. Sagsfremstilling

I 1981 indgik centralorganisationerne og Forsvarsministeriet første gang en aftale om ”godtgørelse af udgifter til kost og logi m.v. under tjenesterejser og udstationering til, i og fra Grønland”. Aftalen afløste på forsvarets område den generelle statslige aftale vedrørende tjenesterejser i Grønland. Grønlandsaftalen fra 1981 indeholdt et generelt afsnit om ”Udstationering i Grønland med undtagelse af Grønlands Kommando”, hvoraf fremgik bl.a., at der under disse udstationeringer efter en periode blev ydet nedsatte dagpenge, hvis der af styrelsen blev stillet ”passende køkkenfaciliteter til rådighed” (§ 14, litra a). Aftalen indeholdt herudover særregler om udstationeringer til fire konkrete tjenestesteder. Af afsnittet om ”Udstationering til Grønlands Kommando (Grønvedal)” fremgik bl.a., at merudgiftsgodtgørelse blev ydet med 85 % af de nedsatte grønlandske dagpenge (§ 22).

I 2001 blev grønlandsaftalen fra 1981 erstattet af den nugældende grønlandsaftale. Aftalen fra 2001 indeholder ikke et generelt afsnit om udstationering til Grønland, men alene bestemmelser vedrørende de fire tjenestesteder, som også den gamle aftale regulerede, herunder et afsnit om ”Udstationering til Grønlands Kommando”. Af dette afsnit fremgår bl.a., at merudgifter til kost og småfornødenheder kun godtgøres med et beløb svarende til 75 % af beløbet for Grønland i den til enhver tid gældende tjenesterejseaftale (§ 3, stk. 1), hvilket forhøjes til 85 % for udstationerede, der er meddelt tilladelse til at medbringe familie (§ 3, stk. 2). Personellet anvises frit logi (§ 4, stk. 1), men hvis det på grund af pladmangel ikke er muligt at anvise logi ved Grønlands Kommando, kan indkvartering af personel, der er meddelt tilladelse til at medtage familie, i stedet ske i en af forsvaret lejet bolig i Ivittuut Kommune (§ 4, stk. 3). Aftalen har ikke nogen tidsbegrænsning, men kan opsiges med 3 måneders varsel (§ 16, stk. 4).

I et ”notat vedrørende kompensation for reallønsnedgang for udstationeret personel ved Grønlands Kommando”, der er udarbejdet af indklagede den 6. september 2010, anføres bl.a., at de grønlandske time- og dagpenge er reduceret ”som følge af, at personalet har fri adgang til toilet-papir, køkkenruller og andre huslige småforbrugsvarer”.

I 2011 besluttede forligskredsen bag forsvarsforliget 2010-2014 at sammenlægge Grønlands Kommando og Færøernes Kommando under navnet Arktisk Kommando, hvilket skete den 31. oktober 2012. Samtidig blev Grønlands Kommandos hovedkvarter i Grønnedal og Færøernes Kommandos hovedkvarter i Mørkedal lukket, og den fælles kommando fik hovedkvarter i Nuuk. Arktisk Kommando videreførte de opgaver, som tidligere blev løst af Grønlands Kommando, og som skulle fortsætte efter sammenlægningen.

Parterne har fremlagt en række dokumenter til belysning af tjenestevilkårene i Grønnedal og Nuuk.

Af en folder om Grønlands Kommando fra 2011 (”Velkommen til Grønlands Kommando – praktisk vejledning”) fremgår bl.a., at der i Grønnedal fandtes en kostforplejning, hvor der var mulighed for morgenmad, frokost og aftensmad. Der var to forretninger, hvor medarbejderne kunne købe dagligvarer. Forretningerne blev drevet af forsvaret, og prisniveauet var ”lidt dyrere end i Danmark”. Medarbejderne havde mulighed for at tilberede mad i egne køkkener.

Medarbejderne ved Arktisk Kommando har efter de foreliggende oplysninger også i et vist omfang gratis adgang til huslige småforbrugsvarer, ligesom de efter de foreliggende oplysninger har adgang til passende køkkenfaciliteter, så de selv kan lave mad.

Klagerne har fremlagt en intern redegørelse om tjenestevilkårene ved Arktisk Kommando, der er udarbejdet af indklagede i 2014. Redegørelsen fra 2014 er et udkast, der bl.a. indeholder en sammenligning af medarbejdernes leveomkostninger, herunder udgifterne til fødevarer, i Danmark, Nuuk og Grønnedal. Heraf fremgår bl.a., at udgifterne til fødevarer for en familie med to børn pr. måned udgjorde 4.657,34 kr. i Danmark, 5.362,93 kr. i Nuuk og 3.736,59 kr. i Grønnedal. For en enlig udgjorde de samme udgifter pr. måned 1.501,93 kr. i Danmark, 1.729,47 kr. i Nuuk og 1.204,99 kr. i Grønnedal. I udkastet til redegørelse konkluderes:

”I forhold til den rejste kritik må det sammenfattende konstateres, at Grønlandsaftalen – til trods for en angivelig stigning i leveomkostningerne [i Nuuk], når der sammenlignes med tjenesten i [Grønnedal] – fortsat yder en tilstrækkelig økonomisk kompensation for forsvarrets udsendte medarbejdere.

Dette ikke mindst i lyset af, at leveomkostningerne i Nuuk ikke umiddelbart overstiger leveomkostningerne i Danmark, ligesom den økonomiske kompensation er højere end for sammenlignelige udsendte politifolk. Sammenholdt med, at Forsvarets medarbejders adgang til årlige frirejser er mere favorabel end sammenlignelige politifolk, vil der ikke kunne argumenteres for en åbning af Grønlandsaftalen alene ud fra et hensyn til Forsvarets medarbejdere.”

Indklagede har fremlagt den endelige version af redegørelsen fra 2016, hvor den nævnte sammenligning af leveomkostninger ikke er medtaget. Redegørelsen indeholder til gengæld en prisundersøgelse af forbrugerprisniveauet i Grønland og Danmark udarbejdet af Danmarks Statistik i samarbejde med Grønlands Statistik. Undersøgelsen viser, at Grønland har et samlet prisniveau, der er 2,4 % højere end i Danmark. Af prisundersøgelsen fremgår bl.a., at fødevarer er ca. 19 % dyrere end i Danmark, mens alkoholiske drikke og tobak er ca. 68 % dyrere. Under et afsnit benævnt ”Sammenfatning” anføres bl.a.:

”Med afsæt i Grønlands Statistiks prissammenligning mellem Grønland og Danmark må det konstateres, at det gennemsnitlige prisniveau i praksis er omtrent det samme i Grønland og Danmark. I dette lys fremstår Grønlandsaftalens økonomiske kompensation umiddelbart tilstrækkelig til at dække eventuelle meromkostninger ...

Grønlandsaftalens umiddelbare tilstrækkelighed understøttes af en sammenligning med vilkårene for udsendte politifolk. ...”

Det fremgår endvidere af en analyse fra Danmarks Statistik dateret den 1. marts 2017 (”Hvor meget dyrere er det at leve i Grønland end i Danmark?”), at Grønland har et forbrugerprisniveau, der er 6 % højere end i Danmark. Alkoholiske drikke og tobak er 97 % dyrere end i Danmark, mens fødevarer og ikke-alkoholiske drikke er 36 % dyrere end i Danmark.

Indklagede har udarbejdet en oversigt over time- og dagpenge under grønlandsaftalen og ved udstationering i Danmark. Heraf fremgår om time- og dagpengeydelse i 2020, at en udstationeret enlig i det første udstationeringsår modtog 142.624 kr. under grønlandsaftalen, mens en udstationeret med familie modtog 161.640 kr. I det andet udstationeringsår modtog en enlig 196.240 kr. under grønlandsaftalen, mens en udstationeret med familie modtog 215.256 kr. Stigningen skyldes efter det oplyste et særligt grønlandstillæg, som parterne har indgået aftale

om, og som kompenserer for, at time- og dagpengeydelse bliver skattepligtige i Grønland efter 12 måneder. Det anføres i oversigten, at merkompensationen ved udstationering efter grønlandsaftalen i forhold til udstationering i Danmark er på 14 % for en enlig og 29 % for en familie i det første udstationeringsår, mens merkompensationen efter grønlandsaftalen er 61 % for enlig og 76 % for en familie i det andet udstationeringsår.

Af betydning for spørgsmålet om passivitet mv. fremgår det af brev af 12. marts 2015 fra Hovedorganisationen af Officerer i Danmark til indklagede, at organisationen havde erfaret, at udstationerede medarbejdere til Arktisk Kommando stadig blev ydet merudgiftsgodtgørelse efter reglerne i grønlandsaftalen, og at medarbejderne i stedet straks skulle ydes godtgørelse efter de gældende aftaler for udstationeret personel til midlertidig tjeneste i Grønland.

Hovedorganisationen af Officerer i Danmark gentog opfordringen i et brev af 12. juni 2015 og anmodede om en forhandling, der blev gennemført den 18. september 2015. Af referat af mødet fremgår bl.a., at indklagede fandt, at grønlandsaftalen fortsat gælder, og at det ligger inden for arbejdsgiverens ledelsesret at tilpasse sin organisation (herunder navn og beliggenhed). Både opgaver og medarbejdere var flyttet fra Grønlands Kommando til Arktisk Kommando, uden at der var sket en større ændring. Hovedorganisationen af Officerer i Danmark bekræftede, at opgaverne ved Grønnedal og Arktisk Kommando generelt var de samme, men fandt fortsat ikke, at grønlandsaftalen var gældende, hvorfor organisationen ”muligvis ville overveje at gå videre med sagen”.

I brev af 12. juli 2018 til indklagede oplyste Hovedorganisationen af Officerer i Danmark, at man havde drøftet sagen med Centralforeningen for Stampersonel og Hærens Konstabel- og Korporalforening, og at klagerne var enige om, at der fortsat blev udbetalt forkerte ydelser til medarbejderne ved Arktisk Kommando. Organisationerne anmodede om en forhandling.

Ved et efterfølgende udateret brev fastholdt indklagede sin opfattelse af sagen og foreslog, at referatet af mødet den 18. september 2015 blev betragtet som et uenighedsreferat, hvilket klagerne accepterede ved brev af 18. oktober 2018.

Den 20. marts 2019 blev der indleveret klageskrift i sagen.

4. Anbringender

Klagerne har anført navnlig, at grønlandsaftalens ordlyd og historiske oprindelse fører til, at aftalen ikke finder anvendelse på udsendte medarbejdere ved Arktisk Kommando.

Grønlandsaftalen fra 1981 regulerede både tjenesterejser i Grønland generelt og indeholdt samtidig særregler for enkelte tjenestesteder. I 2001 blev grønlandsaftalen ændret, så der ikke længere var generelle regler for Grønland, men kun særaftaler for fire konkrete tjenestesteder. Det fremgår direkte af ordlyden af grønlandsaftalen fra 2001, hvilke tjenestesteder den omfatter, og Arktisk Kommando er ikke nævnt i opremsningen. Arktisk Kommando er endvidere geografisk placeret uden for det område, som grønlandsaftalens afsnit om Grønlands Kommando var tiltænkt at dække, jf. f.eks. henvisningen i § 4, stk. 3, til Ivittuut Kommune.

Selv hvis grønlandsaftalen kan strækkes til også at gælde for Arktisk Kommando, udgør den geografiske flytning af tjenestestedet med de heraf følgende konsekvenser en bristet forudsætning for aftalens reducerede time- og dagpengesats, som derfor ikke kan anvendes ved Arktisk Kommando.

Den generelle tjenesterejseaftale anvender ikke nedsatte time- og dagpenge ved rejser til Grønland, og Finansministeriet har således vurderet, at leveomkostningerne i Grønland ikke generelt kan føre til en nedsættelse af time- og dagpenge. For tjenestegørende ved Grønlands Kommando, der var placeret relativt isoleret, kunne parterne imidlertid blive enige om, at der skulle anvendes nedsatte time- og dagpenge, jf. grønlandsaftalerne fra 1981 og 2001.

En række af vilkårene ved Grønlands Kommando i Grønnedal er dog forskellige fra vilkårene ved Arktisk Kommando i Nuuk. Time- og dagpenge skal dække merudgifter til måltider, småforbrødenheder og transport, og indklagedes egne beregninger viser, at netop disse udgifter er forøget i Nuuk sammenlignet med Grønnedal. Dette understøttes af analysen fra Danmarks Statistik, hvorefter fødevarer og ikke-alkoholiske drikke er 36 % dyrere i Grønland end i Danmark. Ifølge velkomstfolderen til Grønlands Kommando var prisniveauet i Grønnedal imidlertid kun "lidt dyrere end i Danmark". Hertil kommer, at der ved Grønlands Kommando var mulighed for at købe måltider til særligt favorable priser. Da der ikke er særlige forhold, der

betingelser, at der i forsvaret anvendes nedsatte time- og dagpenge ved tjenesterejser til Nuuk, er de forudsætninger, der begrundede nedsatte time- og dagpenge ved Grønlands Kommando i Grønne dal, ikke til stede ved tjenesterejser til Arktisk Kommando i Nuuk. Det er uden betydning, at Arktisk Kommando viderefører en del af de opgaver, der tidligere blev løst af Grønlands Kommando.

Klagerne har ikke som følge af passivitet eller indgåelse af en stiltiende aftale fortabt retten til at gøre indsigelse mod indklagedes administration af grønlandsaftalen.

Hverken på mødet i september 2015 eller under den efterfølgende korrespondance gjorde indklagede passivitet eller stiltiende accept gældende. Indklagede gjorde først synspunktet gældende under sagen for Tjenestemandsrätten, og det er således udtryk for efterrationalisering. Der er ikke grundlag for at fastslå, at indklagede havde indrettet sig på, at klagerne havde accepteret indklagedes forståelse. Indklagede burde have bragt emnet op under overenskomstforhandlingerne i 2013, 2015 og 2018.

Indklagede har anført navnlig, at grønlandsaftalen ud fra relevante fortolkningsprincipper gælder for medarbejdere ved Arktisk Kommando.

Der er en sådan lighed mellem Grønlands Kommando og Arktisk Kommando, at grønlandsaftalen også naturligt må gælde for Arktisk Kommando. Aftalen refererer som udgangspunkt til Grønland som et hele. At der i aftalen specifikt oplystes en række tjenestesteder, skal ikke ses som en geografisk afgrænsning, men blot som udtryk for, at disse steder var forsvarets mest fremtrædende arbejdspladser i Grønland. Ivittuut Kommune omtales kun i aftalens § 4, stk. 3, der vedrører logi til personel med medrejsende familie. Denne bestemmelse angår alene spørgsmålet om, hvor langt man skal tåle at bo fra det normale arbejdssted. Bestemmelsen taler ikke med tilstrækkelig styrke for, at der er særlige forhold, der binder aftalen for så vidt angår Grønlands Kommando til kun at kunne gælde inden for Ivittuut Kommune.

Klagerne har ikke dokumenteret, at forudsætningen for reducerede time- og dagpenge i grønlandsaftalen er bristet ved oprettelsen af Arktisk Kommando.

Der mangler dokumentation fra tiden omkring udarbejdelsen af grønlandsaftalerne fra 1981 og 2001, som klart kan fastlægge, hvad årsagen til de reducerede time- og dagpenge var. Der er alene fremlagt ét dokument, der berører spørgsmålet. Ifølge et notat fra 2010 var time- og dagpengene i grønlandsaftalen således reduceret ”som følge af, at personalet har fri adgang til toiletpapir, køkkenruller og andre huslige småforbrugsvarer”. Da medarbejderne ved Arktisk Kommando fortsat har fri adgang til huslige småforbrugsvarer, er forudsætningen for reducerede time- og dagpenge også opfyldt for Arktisk Kommando. Det er også muligt at tage afsæt i 1981-aftalens § 14, litra a, hvorefter den nedsatte takst for udstationering andre steder end Grønlands Kommando var betinget af, at der blev stillet ”passende køkkenfaciliteter til rådighed”. Selv om denne vending ikke bruges under aftalens regulering af Grønlands Kommando, er det nærliggende at antage, at netop adgangen til passende køkkenfaciliteter også var grunden til, at der var nedsat time- og dagpengesats for udstationering til Grønlands Kommando. Da medarbejdere, der er udstationeret ved Arktisk Kommando, har adgang til passende køkkenfaciliteter, er forudsætningen for de nedsatte time- og dagpenge også opfyldt for Arktisk Kommando.

Herudover er en række andre af de fordele, som medarbejdere ved Grønlands Kommando havde i Grønvedal, også til stede for medarbejdere ved Arktisk Kommando i Nuuk, og flere vilkår er sågar bedre i Nuuk end i Grønvedal. Medarbejderne ved Arktisk Kommando bliver i hvert fald ikke underdækket i forhold til deres faktiske merudgifter ved at være udstationeret. Der mangler valide økonomiske beregninger for at kunne sammenligne omkostningerne for medarbejderne ved Grønlands Kommando i Grønvedal med omkostningerne for medarbejdere ved Arktisk Kommando i Nuuk. Hvis man alligevel tager udgangspunkt i de beregninger, som er fremlagt i sagen, og korrigerer for fejl, kan man konstatere, at den reelle difference mellem udgifterne for officerer og befalingsmænd i Grønvedal og i Nuuk kun er på omkring 4.000 kr. om måneden. Denne mindre stigning i omkostninger ændrer dog ikke ved, at medarbejderne ved Arktisk Kommando – i kraft af time- og dagpengeydelse i grønlandsaftalen samt øvrige medarbejdergoder ved udstationering til Arktisk Kommando – i tilstrækkeligt omfang får dækket deres meromkostninger ved at blive udstationeret til Grønland frem for i Danmark.

Klagerne har som følge af passivitet fortabt retten til at gøre indsigelse mod grønlandsaftalens anvendelse på Arktisk Kommando eller har i kraft af deres adfærd stiltiende accepteret, at grønlandsaftalen finder anvendelse på Arktisk Kommando.

Grønlands Kommando blev omdannet til Arktisk Kommando i oktober 2012, men først på et møde i september 2015 tilkendegav en af klagerne over for indklagede, at grønlandsaftalen ikke længere var gældende, og at man muligvis ville overveje at gå videre med sagen. Herefter blev spørgsmålet ikke rejst af klagerne før anden halvdel af 2018. Der blev afholdt overenskomstforhandlinger i 2013, 2015 og 2018, men klagerne bragte på intet tidspunkt emnet op. Retssag om grønlandsaftalens gyldighed for Arktisk Kommando blev først rejst i marts 2019 – mere en seks år efter etableringen af Arktisk Kommando.

5. Tjenestemandssrettens begrundelse og resultat

5.1. Baggrund og problemstilling

Med virkning fra den 31. oktober 2012 blev Grønlands Kommando og Færøernes Kommando lagt sammen under navnet Arktisk Kommando. Samtidig blev hovedkvartererne i Grønnedal (Grønlands Kommando) og Mørkedal (Færøernes Kommando) lukket, og den fælles kommando fik hovedkvarter i Nuuk.

Forud for sammenlægningen var medarbejdere, der var udstationeret til Grønlands Kommando, omfattet af den såkaldte grønlandsaftale fra 2001 om godtgørelse af udgifter til kost og logi mv. under udstationering til bl.a. Grønlands Kommando.

Det er klagernes overordnede synspunkt under denne sag, at grønlandsaftalen ikke finder anvendelse på medarbejdere, der er udstationeret til Arktisk Kommando i Nuuk. Indklagedes overordnede synspunkt er omvendt, at aftalen finder anvendelse på disse medarbejdere.

Spørgsmålet er i første række, om grønlandsaftalen skal fortolkes således, at den omfatter medarbejdere udstationeret til Arktisk Kommando i Nuuk. I bekræftende fald er spørgsmålet i anden række, om grønlandsaftalen – for så vidt angår disse medarbejdere – er bortfaldet som følge af bristede forudsætninger. I tredje række er spørgsmålet, om klagerne har udvist en sådan passivitet, at klagerne har fortabt retten til at gøre gældende, at aftalen ikke finder anvendelse på medarbejdere udstationeret til Arktisk Kommando i Nuuk, eller stiltiende har accepteret, at aftalen finder anvendelse på disse medarbejdere.

5.2. Er Arktisk Kommando i Nuuk omfattet af grønlandsaftalen?

Det er klagernes opfattelse, at grønlandsaftalen ikke finder anvendelse på medarbejdere udstationeret til Arktisk Kommando i Nuuk, fordi Arktisk Kommando ikke er udtrykkeligt nævnt i aftalen, og fordi aftalen forudsætter, at Grønlands Kommando er placeret i Grønnedal. Indklagede er ikke enig heri.

Det må efter de foreliggende oplysninger lægges til grund, at de opgaver, som blev løst i Grønlands Kommando, efter sammenlægningen i 2012 i det væsentlige er videreført i Arktisk Kommando, som således er trådt i stedet for bl.a. Grønlands Kommando. Tjenestemandsretten finder i overensstemmelse med almindelige arbejdsretlige principper, at selve sammenlægningen ikke indebærer, at Arktisk Kommando falder uden for grønlandsaftalens anvendelsesområde, selv om Arktisk Kommando i sagens natur ikke er udtrykkeligt nævnt i aftalen.

Grønlands Kommando har gennem årene været fysisk placeret i Grønnedal. Arktisk Kommando blev som nævnt placeret i Nuuk. Grønlandsaftalen indeholder ikke nogen udtrykkelig bestemmelse om, at Grønlands Kommando skal være fysisk placeret i Grønnedal. I grønlandsaftalens § 4, stk. 3, er det fastsat, at indkvartering af personel, der er meddelt tilladelse til at medtage familie, kan ske i en af forsvaret lejet bolig ved Ivittuut Kommune, hvis det på grund af pladsmangel ikke er muligt at anvise logi ved Grønlands Kommando. Bestemmelsen er baseret på den faktiske omstændighed, at Grønlands Kommando var fysisk placeret i Grønnedal, da grønlandsaftalen blev indgået i 2001. Efter de foreliggende oplysninger, herunder om den historiske baggrund for grønlandsaftalen, er der imidlertid ikke grundlag for at fastslå, at bestemmelsen i § 4, stk. 3, eller grønlandsaftalen i øvrigt er baseret på en retligt bindende forudsætning om, at Grønlands Kommando skal være placeret i netop Grønnedal.

Efter det anførte finder Tjenestemandsretten, at grønlandsaftalen må forstås således, at den finder anvendelse på medarbejdere udstationeret til Arktisk Kommando i Nuuk.

5.3. Bristede forudsætninger

Det er klagernes synspunkt, at det er væsentligt dyrere at bo i Nuuk end i Grønnedal, og at grønlandsaftalen efter sammenlægningen i 2012 ud fra bristede forudsætninger er bortfaldet for så vidt angår medarbejdere udstationeret til Arktisk Kommando i Nuuk. Klagerne har i den forbindelse navnlig henvist til, at der efter sammenlægningen ikke – således som det el-

lers er fastsat i grønlandsaftalens § 3, stk. 1 og 2 – er grundlag for at reducere time- og dagpengesatsen med 25 % (15 % for familier) af beløbet for Grønland i den til enhver tid gældende tjenesterejseaftale. Indklagede er ikke enig i, at grønlandsaftalen er bortfaldet på grund af bristede forudsætninger.

Efter almindelige aftaleretlige principper er det muligt at blive frigjort for en individuel aftale med henvisning til bristede forudsætninger. Det er en betingelse herfor, at forudsætningen er væsentlig for løftegiveren, at forudsætningen var kendelig for løftemodtageren, og at det efter en afvejning af de involverede interesser er rimeligt at lægge risikoen for, at forudsætningen svigter, på løftemodtageren.

En kollektiv aftale kan i princippet også bortfalde helt eller delvist på grund af bristede forudsætninger, men efter teori og praksis stilles der strenge betingelser herfor. Det skyldes, at overenskomstparterne som altovervejende udgangspunkt selv må bære risikoen for, at der indtræder forandringer i overenskomstperioden. Det anførte må også gælde med hensyn til grønlandsaftalen, der ikke har nogen tidsbegrænsning, men kan opsiges med tre måneders varsel, jf. aftalens § 16, stk. 4.

Der foreligger ikke nærmere oplysninger om baggrunden for, at merudgifter efter grønlandsaftalens § 3, stk. 1 og 2, kun godtgøres med den foran nævnte procentdel af det beløb for Grønland, der fremgår af den generelle tjenesterejseaftale. Indklagede har anført, at baggrunden for reduktionen bl.a. kan have været, at medarbejderne ved Grønlands Kommando i Grønne dal havde gratis adgang til toiletpapir, køkkenruller og andre huslige småforbrødenheder, og at medarbejderne havde adgang til passende køkkenfaciliteter, så de selv kunne lave mad. Det må efter de foreliggende oplysninger lægges til grund, at medarbejdere ved Arktisk Kommando i Nuuk ligeledes i et vist omfang har gratis adgang til småforbrødenheder, og at de også har adgang til passende køkkenfaciliteter, så de selv kan lave mad.

Priserne for fødevarer i Nuuk er efter de foreliggende oplysninger højere end priserne for fødevarer i forsvarrets forretninger i Grønne dal. Det er imidlertid ikke godtgjort, at grønlandsaftalen, der ikke indeholder nogen regulering af priser på fødevarer, er baseret på en forudsætning om, at priserne for fødevarer ved en eventuel placering af Grønlands Kommando uden for Grønne dal skulle forblive uændret. Det må desuden lægges til grund, at den godtgørelse af

merudgifter for kost og småforholdigheder, der er fastsat i grønlandsaftalens § 3, stk. 1 og 2, yder kompensation for den stigning i priser for fødevarer, der skyldes placeringen af Arktisk Kommando i Nuuk.

På den anførte baggrund, og da det, som klagerne i øvrigt har gjort gældende, herunder om forskellen i levestandard mellem Grønødal og Nuuk, ikke kan føre til en anden vurdering, finder Tjenestemandretten det ikke godtgjort, at grønlandsaftalen er bortfaldet på grund af bristede forudsætninger for så vidt angår medarbejdere udstationeret til Arktisk Kommando i Nuuk.

5.4. Konklusion

Tjenestemandretten tager herefter indklagedes påstand om frifindelse til følge og har ikke anledning til at tage stilling til spørgsmålet, om klagerne i givet fald har udvist retsfortabende passivitet eller stiltiende accepteret, at grønlandsaftalen gælder for udstationerede medarbejdere ved Arktisk Kommando i Nuuk.

T h i k e n d e s f o r r e t:

Forsvarsministeriets Personalestyrelse frifindes.

Ingen af parterne skal betale sagsomkostninger til nogen anden part.